

LUCYNA PONIATOWSKA

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

METODY WYCENY REZERW

Wprowadzenie

Szczególnie istotną kwestią dotyczącą rezerw tworzonych w rachunkowości jest sposób ich wyceny. Jednostki gospodarcze tworzą rezerwy z różnych tytułów, często jako efekt obowiązku prawnego. Określanie wartości rezerw, ze względu na ich niepewny charakter i towarzyszące im ryzyko, związane jest z przewidywaniami, szacunkiem, określeniem prawdopodobieństwa, uwzględnianiem wielu informacji bieżących i historycznych. Często do wyceny rezerw jednostki muszą stosować skomplikowane metody wyceny oparte na wielu założeniach. Ponieważ wartość rezerwy może mieć istotny wpływ na obraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki i jej wynik finansowy, dlatego tak ważna jest prawidłowa ich wycena, zapewniająca wiarygodność informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym.

Artykuł poświęcony jest problematyce wyceny rezerw. Jego celem jest przedstawienie podstawowych metod i zasad wyceny rezerw.

1. Ogólne zasady i metody wyceny rezerw

Jednym z kryteriów ujęcia rezerw w księgach rachunkowych jednostki jest wiarygodna ich wycena. Generalnie sposób wyceny rezerw zależy od tytułu, na jaki są tworzone. Złożoność i duże zróżnicowanie tej kategorii powoduje, że do wyceny rezerw stosuje się różne metody. W sposób ogólny zasady wyceny rezerw, w tym biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, będących rezerwami, są określone w ustawie o rachunkowości¹, natomiast szczegółowo precy-

---

¹ Ustawa z dnia 29 września 1994 o rachunkowości, DzU z 2009 r. Nr 152, poz. 1223, zwaną w dalszej części ustawą o rachunkowości lub ustawą.

zuje je KSR nr 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”².

Zgodnie z tymi regulacjami rezerwy wycenia się nie rzadziej niż na dzień bilansowy w uzasadnionej, wiarygodnie określonej wartości³. Szczegółowe uregulowania dotyczące wyceny rezerw zawierają także Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej⁴. Według MSR 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe” kwota, na którą tworzy się rezerwę, powinna stanowić najbardziej właściwy szacunek nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku na dzień bilansowy⁵. Najbardziej właściwym szacunkiem nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku jest kwota, jaką jednostka gospodarcza zapłaciłaby (biorąc racjonalne przesłanki) w ramach wypełnienia obowiązku na dzień bilansowy lub kwota jaką jednostka zapłaciłaby na rzecz strony trzeciej w zamian za przejęcie przez nią obowiązku na ten sam dzień. W praktyce „oszacowana wartość” w przypadku rezerw oznacza kwotę wypływu środków pieniężnych niezbędnych do uregulowania zobowiązania w przyszłości⁶, są to szacowane przepływy pieniężne. Należy jednak zaznaczyć, że czasami obowiązek świadczenia dotyczy wykonania określonych zadań lub usług (np. napraw gwarancyjnych), którym nie musi towarzyszyć wpływ pieniądza w tym samym okresie sprawozdawczym⁷.

Jednym z czynników związanych z wyceną rezerw jest możliwość dokonania wiarygodnego szacunku. W przypadku, gdy kwoty obowiązku nie można wystarczająco wiarygodnie wycenić, wówczas nie powinno się tworzyć rezerwy. Szacunki kwoty rezerw są przeprowadzane na drodze osądu kierownictwa jednostki gospodarczej, wspomaganego dotychczasowymi doświadczeniami dotyczącymi podobnych transakcji, czasami na podstawie opinii niezależnych ekspertów, przy użyciu różnych metod szacunku. Rodzaj użytej metody szacunku zależy od okoliczności, z których zasadnicze znaczenie ma liczba obowiązków z określonego tytułu, będąca podstawą tworzenia rezerwy. Według tego kryterium wyróżnia się⁸:

- wycenę pojedynczego obowiązku oraz
- wycenę grupy jednorodnych obowiązków z tego samego tytułu.

---

² KSR nr 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”, zwany w dalszej części KSR 6.

³ por. art. 28 ust 1 pkt.9 ustawy o rachunkowości, roz. IV KSR 6.

⁴ Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007, SKwP, IASB, Warszawa Londyn 2007, zwane w dalszej części MSSF lub MSR.

⁵ par. 36 MSR 37.

⁶ D. Krzywda: *Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów i zobowiązania warunkowe*. „Rachunkowość” nr 9, 2008, s.6.

⁷ *Ibidem*.

⁸ D. Krzywda: *Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów i zobowiązania warunkowe...*, op. cit., s. 7.

Przy wycenie pojedynczego obowiązku szacuje się przepływy pieniężne dotyczące pojedynczej kwoty, która ma być zapłacona w przyszłości, natomiast jeżeli rezerwa dotyczy licznego zbioru pozycji (na przykład rezerwa na naprawy gwarancyjne) to ustala się „oczekiwane przepływy pieniężne” będące sumą kwot ważonych prawdopodobieństwem ich zaistnienia⁹.

Dla ustalenia wartości rezerwy dotyczącej pojedynczego obowiązku właściwym szacunkiem jest kwota najbardziej prawdopodobna. Analizie poddaje się tu jednak także inne możliwe wyniki. Jeżeli są one w większości wyższe lub w większości niższe od najbardziej prawdopodobnego, najbardziej właściwy szacunek może stanowić wynik wyższy lub niższy¹⁰.

Jeżeli wyceniana rezerwa dotyczy zbioru wielu jednorodnych obowiązków, przy szacunkowym określaniu wartości rezerwy, uwzględnia się wszystkie możliwe kwoty związane z tymi zdarzeniami oraz odpowiadające im prawdopodobieństwa. Wysokość kwoty rezerwy będzie w takim wypadku zależna od oszacowanego przez jednostkę prawdopodobieństwa wystąpienia określonych zdarzeń w całym ich zbiorze.¹¹ Metoda ta jest określana jako „wartość oczekiwana”¹². Jej zaletą jest fakt odzwierciedlenia w wartości rezerwy różnych prawdopodobieństw wystąpienia strat o tej samej kwocie. W sytuacji, w której istnieje ciągle rozkład możliwych wyników i każdy punkt w tym rozkładzie jest równie prawdopodobny stosuje się środkowy punkt rozkładu¹³.

Jeśli wyceniana rezerwa nie dotyczy licznego zbioru pozycji, a dowody na uzyskanie różnych, możliwych wyników i różnego prawdopodobieństwa ich wystąpienia nie wystarczają do obliczenia oczekiwanych wartości, wówczas stosuje się inne metody szacunku. Metody szacowania wartości rezerw w zależności od liczby jednorodnych obowiązków prezentuje rysunek 1.

Przy wycenie rezerw należy wziąć pod uwagę m. in. następujące czynniki¹⁴:

- zdarzenia przyszłe, które mogą wpłynąć na wysokość kwoty niezbędnej do wypełnienia przez jednostkę obowiązku świadczenia,
- niepewność i ryzyko towarzyszące nieuchronnie wielu zdarzeniom i okolicznościom,
- zmiany wartości pieniądza w czasie (dyskontowanie rezerw),
- skutki wprowadzenia nowych przepisów prawa,
- oczekiwany zwrot części lub całości nakładów niezbędnych do rozliczenia rezerwy przez stronę trzecią.

---

⁹ *Ibidem*

¹⁰ par. 40 MSR 37.

¹¹ pkt 4.4 KSR 6.

¹² par. 39 MSR 37.

¹³ *Ibidem*

¹⁴ por. roz. IV KSR 6.

Rys. 1. Metody szacowania wartości rezerw w zależności od liczby jednorodnych obowiązków

Źródło: opracowanie na podstawie MSR 37.

Zgodnie z zaleceniami KSR 6 do dyskontowania wartości rezerw należy stosować stopę dyskontową ustaloną na podstawie występujących na dzień wyceny rynkowych stóp zwrotu wysoko ocenianych obligacji przedsiębiorstw lub rynkowych stóp zwrotu z obligacji skarbowych, zależnie od wyboru dokonanego przez jednostkę w przyjętych zasadach rachunkowości. W przypadku wyboru rynkowej stopy zwrotu z obligacji skarbowych jednostka może podwyższyć stopę dyskonta o czynnik związany z ryzykiem, jeżeli rezerwa dotyczy na przykład operacji finansowych dokonywanych na rynkach, których ryzyko, a zatem i stopy procentowe, są wyższe od przeciętnego oprocentowania obligacji skarbowych. Termin wykupu obligacji przedsiębiorstw i obligacji skarbowych powinny być zgodne z szacunkowym terminem wykorzystania rezerwy¹⁵.

W wypadku rezerw, traktowanych jako bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów ich wycena powinna wynikać także z uznanych zwyczajów handlowych¹⁶.

Specyficzne metody wyceny stosowane do określania wartości rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz rezerw z tytułu długoterminowych świadczeń pracowniczych są określone odrębnie zarówno w polskim prawie rachunkowości jak i MSSF.

2. Wycena rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego

Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego została wprowadzona do praktyki polskiej rachunkowości kilkanaście lat temu, powodując wiele

¹⁵ KSR 6 pkt4.10.

¹⁶ art. 39 ust 2 ustawy o rachunkowości.

problemów dotyczących także sposobu jej wyceny. Konieczność tworzenia tej rezerwy wynika z potrzeby uwzględnienia w sprawozdaniu finansowym przyszłego zobowiązania podatkowego jednostki oraz urealnienia wyniku finansowego, aby podatek dochodowy, stanowiący obciążenie wyniku finansowego, wpływał na wynik finansowy netto jednostki w tym okresie, w którym określone przychody i koszty go kształtują, nie zaś w okresie późniejszym lub wcześniejszym, gdy w myśl przepisów podatkowych są one włączane do podstawy podatkowej¹⁷.

Z istoty swojej rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego jest rodzajem podatku odroczonego. Stanowi ona kwotę zobowiązania z tytułu podatku dochodowego, które według przewidywań powstanie w przyszłości. Sposób ustalania wartości tej rezerwy determinuje jej charakter oraz podejście do kategorii podatku odroczonego. W teorii rachunkowości rozwinęło się wiele różnych metod dotyczących ustalania podatków odroczonego. W praktyce były lub nadal są stosowane: metoda odraczania oraz metoda zobowiązań (wynikowych lub bilansowych)¹⁸. Różnica pomiędzy tymi metodami sprowadza się do podejścia do kategorii podatku odroczonego (wynikowego lub bilansowego) oraz przyczyn tworzenia podatku odroczonego (różnice okresowe lub różnice przejściowe). W pierwszych latach tworzenia podatku odroczonego, obowiązującymi metodami jego wyceny były metoda odraczania i metoda zobowiązań wynikowych.

Metoda odraczania charakteryzuje się podejściem wynikowym. Koncentruje się ona na rachunku zysków i strat jako sprawozdaniu finansowym, kładąc nacisk na prawidłowe przedstawienie w nim obciążenia podatkowego wyniku finansowego. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego jest rozpatrywana w aspekcie wynikowym, kosztowym jako przyszłe wydatki. Przyczyną jej tworzenia są dodatnie różnice okresowe, powodujące zwiększenie podatkowej podstawy opodatkowania w przyszłości¹⁹. Zgodnie z założeniami metody odraczania przy ustalaniu wielkości podatków odroczonego stosuje się bieżącą stopę podatkową. Nie dokonuje się korekty sald odroczonego podatku dla odzwierciedlenia zmian stóp podatkowych lub faktu nałożenia nowych podatków.

W przeciwieństwie do metody odraczania metoda zobowiązań (wynikowych i bilansowych) charakteryzuje się podejściem bilansowym, kładąc nacisk na prawidłowe przedstawienie podatków odroczonego jako zobowiązań lub

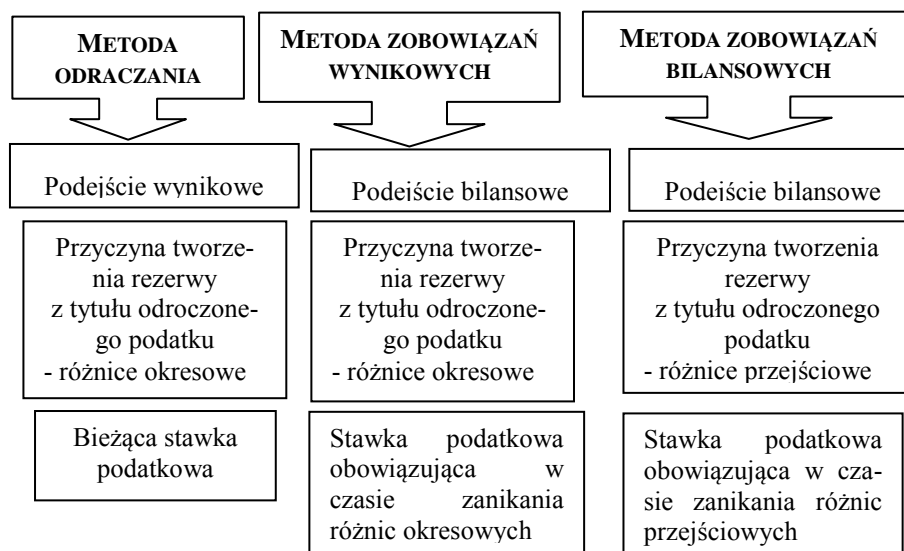
---

¹⁷ L. Poniatowska: *Rezerwy i aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego w świetle polskiego i międzynarodowego prawa o rachunkowości*. „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” t.1 (57), 2000, s.41.

¹⁸ L. Poniatowska: *Metody rozliczania podatków odroczonego w regulacjach polskiego i międzynarodowego prawa o rachunkowości*. „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej” t.56, 2000, s.186.

¹⁹ *Ibidem*.

aktywów w bilansie. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego jest traktowana w tym wypadku jako kategoria bilansowa, przyszłe zobowiązanie podatkowe. Celem właściwego przedstawienia w bilansie podatku dochodowego do zapłaty jest konieczne uwzględnienie zmian stóp podatkowych. W metodzie zobowiązań salda odroczonego podatku są korygowane w zależności od zmiany stóp procentowych lub faktu nałożenia nowych podatków. Rezerwy z tytułu podatków odroczonego ustalane są na podstawie stóp podatkowych, które będą obowiązywały w momencie, kiedy różnice okresowe odwrócą się. W praktyce metoda zobowiązań przyjmuje formę metody zobowiązań wynikowych lub zobowiązań bilansowych. Różnica pomiędzy tymi dwoma odmianami metody zobowiązań, sprowadza się do sposobu definiowania różnic powodujących występowanie podatków odroczonego. W metodzie zobowiązań wynikowych są to różnice okresowe, wynikające z odmiennego definiowania uznania przychodu za osiągnięty lub kosztu za poniesiony przez rachunkowość i prawo podatkowe. Są to czasowo nieuznawane przez prawo bilansowe lub podatkowe koszty i przychody. W metodzie zobowiązań bilansowych powodem powstawania podatku odroczonego, w tym rezerwy, są różnice przejściowe, stanowiące różnicę między wartością bilansową danego składnika aktywów lub pasywów a jego wartością podatkową. Zestawienie metod ustalania rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego prezentuje rysunek 2.

Rys. 2. Metody ustalania rezerwy na odroczonego podatku dochodowego

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawa bilansowego właściwą metodą wyceny rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego jest metoda

zobowiązań bilansowych. Sposób wyceny rezerwy określa MSR 12 „Podatek dochodowy”, ustawa o rachunkowości oraz Krajowy Standard Rachunkowości nr 2 „Podatek dochodowy”. Według regulacji polskiego prawa bilansowego rezerwę tworzy się w wysokości kwoty podatku dochodowego wymagającej w przyszłości zapłaty, w związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych, to jest różnic, które spowodują zwiększenie podstawy obliczenia podatku dochodowego w przyszłości.

Wielkość rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego w metodzie zobowiązań bilansowych oblicza się jako iloczyn dodatnich różnic przejściowych i stawki podatku dochodowego obowiązującej w roku rozliczenia różnic przejściowych.

3. Wycena rezerw na świadczenia pracownicze

Rezerwy na świadczenia pracownicze są drugim, obok rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, rodzajem rezerw dla których stosuje się specyficzne metody wyceny, wynikające z charakteru rezerw. Ze względu na przyjętą metodę wyceny rezerw z tytułu świadczeń pracowniczych można je podzielić na dwie grupy:

- rezerwy na krótkoterminowe świadczenia pracownicze oraz
- rezerwy na długoterminowe świadczenia pracownicze.

Ustalenie wartości rezerw na krótkoterminowe świadczenia pracownicze, do których zalicza się krótkoterminowe płatne nieobecności oraz wypłaty z zysku i premie nie jest zazwyczaj trudne, gdyż nie wymaga stosowania założeń aktuarialnych²⁰. Przy wycenie tych rezerw jednostka ujmuje przewidywaną niezdykontowaną wartość świadczeń, które zostaną wypłacone w przyszłości w zamian za pracę. Rezerwa z tytułu płatnych nieobecności stanowi kwotę dodatkowych płatności, którą zgodnie z oczekiwaniami jednostka zapłaci w związku z niewykorzystanym uprawnieniem, jakie narosło na dzień bilansowy²¹. W przypadku wypłat z zysku i premii, kwota rezerwy stanowi przewidywaną niezdykontowaną wartość tych wypłat.

Skomplikowany jest natomiast sposób wyceny rezerw z tytułu długoterminowych świadczeń pracowniczych, takich jak: nagrody jubileuszowe, odprawy emerytalne oparte na metodach aktuarialnych. Metody te wymagają bowiem przyjęcia szereg założeń aktuarialnych (demograficznych i finansowych), takich jak: umieralność, rotacja, wskaźniki, niezdolności do pracy, wcześniejszego przechodzenia na emeryturę, wskaźników inflacji, stopy dyskontowej, poziomu wynagrodzeń, itp.

---

²⁰ par 9 MSR 19.

²¹ par 14 i 15 MSR 19.

Najtrudniejszy jest sposób wyceny rezerw na świadczenia po okresie zatrudnienia, kiedy świadczenia pracownicze są realizowane za pomocą programu określonych świadczeń. Wynika to z dużego stopnia niepewności tych świadczeń oraz konieczności uwzględnienia ryzyka aktuarialnego i inwestycyjnego, które w całości obciąża jednostkę. Zgodnie z MSR 19 „Świadczenia pracownicze” w celu ustalenia wartości bieżącej zobowiązań na świadczenia po okresie zatrudnienia, konieczne jest²²:

- zastosowanie metody wyceny aktuarialnej,
- przyporządkowanie świadczenia do poszczególnych okresów zatrudnienia,
- przyjęcie założeń aktuarialnych.

Zastosowanie metod aktuarialnych do wyceny świadczeń, które pracownicy wypracowali w zamian za pracę w okresie bieżącym i w okresach ubiegłych wymaga ustalenia, jaka część świadczeń może być przyporządkowana bieżącemu okresowi, a jaka okresom ubiegłym (przyporządkowanie świadczeń do poszczególnych okresów zatrudnienia). Jednostka stosuje w tym wypadku metodę prognozowanych uprawnień jednostkowych określaną także metodą świadczeń narosłych, zgodnie z którą każdy okres wykonywania pracy jest postrzegany jako powodujący powstanie dodatkowej jednostki uprawnienia do świadczeń i każda jednostka uprawnienia do świadczeń jest wyliczana oddzielnie przed wejściem w skład ostatecznego zobowiązania²³.

Uwagi końcowe

Problematyka wyceny rezerw jest istotnym obszarem rachunkowości. Rezerwy są zróżnicowaną kategorią, gdyż są tworzone z wielu różnych tytułów. Ciągłe też pojawiają się nowe rodzaje rezerw. Sposób wyceny rezerw zależy przede wszystkim od ich rodzaju. W związku z tym do określania ich wartości stosowane są różne metody wyceny, często bardzo skomplikowane metody aktuarialne oparte na szeregu trudnych do jednoznacznego zdefiniowania założeń. Wartość tworzonych rezerw w wielu sytuacjach ma istotny wpływ na wynik finansowy jednostki, jednym z kryteriów, które bierze się pod uwagę przy tworzeniu rezerw jest bowiem kryterium istotności. Poprzez przyjęcie określonej polityki bilansowej w zakresie tworzenia i wyceny rezerw jednostka może kształtować swój wynik finansowy, dlatego dużą rolę należy przypisywać stosowanym przez jednostkę szczegółowym zasadom i metodom wyceny rezerw.

---

²² par 63 MSR 19.

²³ par. 64- 65 MSR 19.

Literatura

- Krzywda D.: *Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów i zobowiązania warunkowe*, „Rachunkowość” nr 9, 2008.
- KSR 6 „*Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe*”. Załącznik do uchwały nr 7/08 Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 14 października 2008 r.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, SKwP, IASB, Warszawa Londyn 2007.
- MSR 37 Rezerwy zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe*, red. S. Sojak. Difin, Warszawa 2007.
- Poniatowska L.: *Metody rozliczania podatków odroczonych w regulacjach polskiego i międzynarodowego prawa o rachunkowości*. „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej” t.56, 2000.
- Poniatowska L.: *Rezerwy i aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego w świetle polskiego i międzynarodowego prawa o rachunkowości*. „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” t.1 (57), 2000.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 roku *o rachunkowości*, DzU z 2009 r. Nr 152, poz. 1223.

dr Lucyna Poniatowska
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Katedra Rachunkowości
ul. Bogucicka 3, 40–226 Katowice,
lucyna.poniatowska@ue.katowice.pl

METHODS OF MEASUREMENT OF PROVISIONS

Summary

The article deals with the issue of measurement of provisions. The aim of article is to present general methods and principles of measurement provisions, as well to characterize specific methods of measurement of provisions used to measurement of provisions for deferred taxes and Employee Benefits.

Translated by Lucyna Poniatowska

